

Я-КОНЦЕПЦІЯ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЯК ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ДОСВІДУ

Особистісно орієнтована освіта має забезпечити повноцінний психічний розвиток дитини, з відокремленням її власної гідності, морально-ціннісного комплексу підростаючої особистості, з власною життєвою позицією, самооцінкою, фізичним, психічним та соціальним Я. І це природно, оскільки зміст освітніх галузей, представлених в стандарті початкової освіти, торкається всіх сфер життєдіяльності молодшого школяра.

Формування зростаючої особистості, розвиток її морально-ціннісних якостей, пов'язаних самооцінкою відбувається в процесі навчальної діяльності, яка для молодших школярів є провідною.

Цікавим напрямком вивчення можливостей мотиваційної особистісної саморегуляції молодших школярів з метою подальшого їх включення у свідому навчальну діяльність є на наш погляд Я-концепція, до якої складовою частиною входить самооцінка. [Бернс 1986]. На нашу думку прийняття та засвоєння її головних положень формують у дитини готовність реагувати, певним чином на стимули оточуючого середовища, поводити себе відповідно до своїх власних переконань. Серед таких положень значущими перш за все є:

- активне сприймання дійсності, здатність добре орієнтуватися в ситуаціях діяльності;
- прийняття себе та інших такими, якими вони є;
- прагнення до доброзичливих відносин з більшістю людей;
- здатність до об'єктивної оцінки.

Ще одна, досить важлива на наш погляд, функція Я-концепції у поведінці молодших школярів полягає у тому, що вона визначає характер індивідуальної інтерпретації досвіду дитини.

Скажімо, Р.Бернс вважає, що Я-концепція визначає не просто те, що собою являє індивід, а й обов'язково те, що він про себе думає, як дивиться на свій діяльнісний початок і можливість розвитку у майбутньому [Бернс 1986: 30]. Тобто, він веде, що Я-концепція – це динамічна система уявлень людини про себе, в яку входить як усвідомлення своїх фізичних, інтелектуальних та інших якостей, так і самооцінка, а також суб'єктивне сприймання зовнішніх чинників, що здійснюють вплив на особистість [Бернс 1986: 8].

Нагадаємо, що самооцінка – це оцінка самого себе (своєї зовнішності, здібностей, досягнень, особистісних якостей), яка виконує регулятивну та захисну функції, є центральним компонентом Я-концепції, входить у структуру самосвідомості. В самооцінці відбивається те, що людина (або дитина) про себе думає, як оцінює свої можливості в майбутньому, як буде не лише свою поведінку, а й інтерпретацію індивідуального досвіду.

Психологи доводять, що в навчально-виховному процесі відбувається тісний взаємозв'язок Я-концепції та самооцінки дорослих і дітей. Тому дуже важливо, щоб батьки, вчителі та інші учасники цього процесу зрозуміли особливості і своїх Я-концепцій, що вказують характер інтерпретації їх досвіду.

Продовжуючи аналізувати і модифікувати розробки та дослідження Р.Бернса, стосовно Я-концепції, відомий український психолог О. В. Проскура доводить, що наявність у вчителя позитивної Я-концепції сприятливо позначається не тільки на його поведінці у класі, а й на успішності учнів, які спілкуючись з людиною, впевненою у їхніх можливостях, починають повніше виявляти свої здібності і набувають почуття власної цінності [Проскура 1998].

На превеликий жаль, на теперішній час у початковій школі самооцінка вчителя класовода найчастіше є заниженою (Абрамова Г. С., Овчарова Р. В., Проскура О. В.). Спираючись на дослідження Ш. Амонашвілі, І. Беха, О. Кононко та педагогічний досвід вчителів початкової школи, ми бачимо, що між Я-концепцією та самооцінкою вчителя і самосприйняттям учнів у класі наявний тісний взаємозв'язок; що у класах учителів с позитивним самосприйняттям учні мають більш позитивні Я-концепції, ніж у вчителів з протилежною тенденцією [Амонашвілі 2000], [Кононко 2002]. Такий підхід знаходимо у Г. С. Костюка. Результати його дослідження переконливо засвідчують, що наявність у вчителя позитивної Я-концепції сприятливо позначаються не тільки на його поведінці на уроці, а й на можливостях учнів, які починають повніше виявляти свої здібності і набувають почуття власної значущості [Костюк 1989: 11].

Література:

1. Амонашвили Ш. А., Загвязинский В. И. Паритеты, приоритеты и акценты в теории и практике образования //Педагогика. – 2000. - № 2. – С. 11 – 16.
2. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитания /Общ. ред. В. Я. Пилиповского. – Прогресс, 1986. – 421 с.
3. Бех І. Д. Від волі до особистості. – К.: Україна – Віта, 1995. – 202 с.
4. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. – К.: Рад. шк., 1989. – 608 с.
5. Проскура О. В. Психологічна підготовка вчителя до роботи з першокласниками. – К.: Освіта, 1998. – 199 с.